

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
 Editură Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1

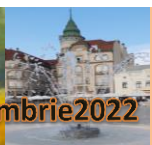
Avram Iancu în folclorul românesc*

Prof. univ. Dr. Mircea POPA

Am răsfoit multe culegeri de folclor înainte de a mă încumeta să scriu ceva despre imaginea lui Avram Iancu în folclorul românesc. Niciuna dintre acestea nu mi-a făcut dovada că există o altă figură a trecutului nostru istoric mai populară decât aceea a lui Iancu. Și m-am întrebat de unde provine această preeminență? Nu putem spune că Brâncoveanu, Horia sau Mihai Viteazul n-au intrat în conștiința poporului nostru însoțiți de o bogată literatură folclorică, dar, oricum am lua-o, Avram Iancu îi depășește prin varietate, bogăția motivelor, eroism popular, jefă pentru binele celor mulți, sacrificiu suprem. Iancu este icoana cea mai îndrăgită a neamului, deoarece omul acesta n-a dorit nimic pentru sine, ci totul pentru nație. Iar modul decepționant în care Împăratul austriac i-a înșelat așteptările este cea mai teribilă dezamăgire pe care tânărul de bunăcredință, care a venit în fața poporului cu această promisiune făcută de un cap încoronat. Dovadă, că mai târziu, același împărat mincinos, a semnat pactul dualist cu ungurii, dându-i pe aliații lui, românii, pe mâna unor guverne reacționare, șovine și xenofobe, care, prin politica lor ruptă de realitate, au provocat Primul Război Mondial.

Avram Iancu a fost croit din alt aluat decât acești hămesiți și atotputernici despoți europeni, pentru care oamenii din regimentele românești de graniță s-au jefit în luptele lor de menținere a unor anacronice puteri dominatoare, ținându-i, de exemplu, pe italieni și francezi, mereu în stare de beligeranță. Imperiul austriac a fost alături de cel rusesc și otoman principiala cauză a înapoierii statelor central și sud-est europene, cărora le-a supt vloga sute de ani, și a permis apoi, micului popor maghiar, condus de o mentalitate asiatică tradițională, să joace un rol politic european mai mult decât îi era rezervat de destin. Tocmai în acest moment crucial și-a făcut apariția pe scena istoriei Avram Iancu, cu principiile sale derivate din discursul bănușian din 3/15 Mai de pe Câmpul Libertății, ca să traducă în practică un vechi vis românesc legat de refacerea Daciei străvechi și de ieșirea din iobăgie a confrăților săi, într-o Europă unde această practică a fost de mult abolită. Și, ceea ce e cu totul remarcabil, e faptul care trebuie adăugat, precum că el a reușit să demonstreze că o mică țară precum cea a Munților Apuseni, a putut exista aproape doi ani, ca un stat românesc independent și suveran, respingând doar prin entuziasm popular și bună organizare, orice tentativă de a ocupa această cetate naturală apărată cu atâta eroism de oameni simpli, din rândul poporului cel mai de jos, pe care Iancu a pus preț. E vorba de un fel de mică Comună din Paris, la nivelul unui ținut românesc, inaccesibil și viguros. A demonstrat invincibilitatea luptei contra tiraniei și asupririi, prin devoțiunea extraordinară pe care a insuflat-o oamenilor care l-au urmat, înțelegând că e momentul să-și apere trecutul și viitorul printr-o exemplară capacitate de mobilizare.

Pentru a înțelege modalitatea prin care Iancu a penetrat în conștiința maselor, vom încerca înainte de toate să cercetăm modul în care s-a constituit acest bogat tezaur de evocări istorice, unele dintre ele devenite marșuri și cântece mobilizatoare chiar în timpul vieții eroului. E cazul poeziei *Marșul lui Iancu*, despre care s-a spus că fost cântată chiar în timpul intrării moșilor în Blaj, de către participanții la celebra adunare de la 3/15 Mai. Toate volumele care au adunat cântecele acestuia o conțin cu excepția primei culegeri de folclor care i-a fost închinată, cea a lui Simeon Florea Marian din 1900, intitulată *Poezii populare despre Avram Iancu*. Sunt înregistrate aici 76 de piese, unele cu mai multe variante, culese prin numeroși intermediari, în urma unui apel făcut în presă. Lista informatorilor și a localităților de unde s-a cules formează obiectul unor „Note” plasate la sfârșitul volumului. Textele antologate sunt de mare

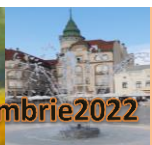

varietate și reprezentative pentru multitudinea aspectelor de viață pe care le întruchipează, le-am putea numi astăzi chiar prototipuri pentru cazurile pe care le întruchipează. Între acestea vom găsi poeziile : *Iancu, Iancu și feciorii, Plecarea la bătaie (din Săliște), Provocarea la luptă, Iancu și Coșut, Iancu și Sever, Iancu în Abrud, Iancu și Turda, Iancu lângă Cluj, Iancu și domnii, Carăle Iancului, Mama Iancului, Murgul Iancului, Iancu și ungerii* etc. Cele mai vechi poezii din antologia sa datează din 1884, dar noi am constatat că poeziile închinată Iancului pot fi găsite în alte antologii la date cu mult mai vechi. E vorba de anul 1863, când studenții de la Blaj, îndrumați de profesorul lor Ioan Micu Moldovan, au cules șapte asemenea poezii, din localitățile Lupu, Alma, Poiana, Dumbrava, Bobâlna, Nușeni și Tiur, ceea ce reprezintă un areal destul de întins fixat mai ales în zona câmpiei din jurul Blajului, a unor localități de lângă Cluj etc. Pentru a vedea aria de răspândire pot fi consultate cu succes alte culegeri specializate, precum cele semnate de Florian Dudaș (*Avram Iancu în tradiția populară*, 1989, cea a lui Romulus Felea (*Avram Iancu în folclorul românesc*, 1999) și cea intitulată *Cântece și tradiții populare despre Horea și Avram Iancu* (Minerva, 1985 și nu sunt singurele care conțin material foarte bogat.

Dar înainte de a discuta modul cum și-a alcătuit Simon Florea Marian antologia, am dori să ne oprim asupra poeziei *Marșul lui Iancu*, devenită cântecul revoluției și auzită cântată încă pe Câmpul Libertății de la Blaj, așa cum mărturisește scriitorul moldovean Alacu Russo, care notat că „ciobanii din Abrud, plugari și feciori de popi începură la 1848 războiul tot cu acest cântec”. Versurile au fost scrise de C. Negruzzi, și inițial produsul liric obținut a primit titlul de *Marșul lui Dragoș*, eroul cântat fiind voivodul maramureșean întemeietor, dar cântecul a fost adus în Ardeal de un adept al revoluției, care schimbat numele personajului. Moții au făcut repede din el *Marșul lui Iancu* și l-au cântat în momentele în care au resimțit nevoia de mobilizare. Un alt martor al evenimentelor, redactorul „Foi pentru minte”, G. Barițiu, l-a auzit și el cântat la 1848 și l-a publicat în foaia sa, însoțit de următoarea notă: „Unii în locul numelui Iancu pun pe Dragoș, pe-ntemeietorul statului Moldovei; noi nu ne-am putut explica această schimbare. Autorul cântecului, de cumva mai e în viață, ar fi dator cu această explicațiune. Aria se pare că e din opera *Tancred*; însă ce ne pasă, ea s-a naturalizat cu totul”. Tot Ardealul îl socoate *Marșul lui Iancu*, fiind introdus ca marș de luptă de tribunul Nicolae Bengescu, în împrejurări povestite de Vasile Moldovan în memoriile sale, fiind cântat în bătăliile de la Abrud, Roșia și Fântânele. Marșul a fost publicat pentru întâia dată la 12 decembrie 1849 de revista lui G. Barițiu, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, care, în 1851, a mai reprodus unul sub titlul *Cântec popular. De sub revoluțiunea din anul 1848-49*, care ni-l prezintă pe Iancu luptând împreună cu Orban; „Pe dealul cu strugurii/ Vine Bem cu ungerii;/ Pe dealul cu mădieran/ Vine Iancu cu Orban”.

Înainte de a ne opri mai amănunțit modul în care s-a creat această bogată eflorescență de cântece pentru Iancu e de amintit faptul că Munții Apuseni au devenit după revoluția de la 1848, o țintă principală de pelerinaj, și că, chiar după dispariția fizică a lui Iancu, românii din Principate au căutat să afle pulsul națiunii transilvane vizitând în munți pe foștii tribuni și prefecți ai acestuia. Amintim astfel pe pe Aron Densusianu, care l-a căutat în mod expres pe Iancu în munți spre a-l cunoaște, pe B.P. Hasdeu, care a și-a luat de soție o moață, Iulia Faliciu, care s-a dovedit uneori încăpățânată și tenace ca toate femeile din munți, așa cum o preintă corespondența sa cu soțul lăsat la București, în timp ce ea cu mica Iulia „studiau” la Paris. Îl putem adăuga și pe Al. Candiano Popescu, celebrul autor al revoluției de la Ploiești, care, la 1867, fiind aghiotant al prim-ministrului I.C. Brătianu, a fost trimis de acesta într-o misiune secretă în Transilvania spre a afla starea de spirit a transilvănenilor. E vorba de celebrul act dualist, contestat atât de puternic și de Eminescu, și comentat intens în presa liberă. Prin semnarea actului dualist dintre Austria și Ungaria, aceasta din urmă a profitat de situația că a fost și ea asociată la domne, pentru a răpi independența seculară a Marelui Principat Transilvănean, înșelând încrederea românilor în Curtea de la Viena, care, fără niciun consult prealabil, i-a dat pe români pe mâna maghiarilor, aceștia protestând împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria. Dacă la 1848 ei s-au ridicat la luptă sub conducerea lui Iancu, acum nu erau pregătiți pentru revoltă. Totuși, Brătianu a dorit să afle starea de spirit a populației române din Transilvania și l-a trimis în misiune pe Candiano Popescu să stea de vorbă cu fruntașii românilor, între care s-a numărat G. Barițiu și Ioan Rațiu, dar și cu studenții români de la Budapesta. Aceștia l-au trimis în munți să stea de vorbă și cu tribunii lui Iancu din Munții Apuseni. Cel care l-a condus până acolo a fost viitorul folclorist Miron Pompiliu, care, în urma acestei acțiuni, a și trecut munții la București.

Acest lucru l-a făcut și Simeon Florea Marian în 1871, cărturar bucovinean care și-a făcut studiile liceale la Beiuș, dar care s-a stabilit cu serviciul la Suceava. Îi rămăsese însă examenul de licență restant,

ceea ce l-a îndemnat în vara anului 1871 să ia drumul Beiușului, nu fără a dori să-l întâlnească și pe Iancu, ceea ce l-a făcut să treacă mai întâi prin zona munților Apuseni.

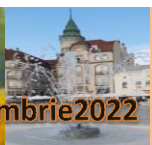
Un prim popas l-a făcut la Alba Iulia și la Cricău, pentru a-l întâlni pe prietenul lui Iancu, Axente Sever, iar apoi l-a căutat și pe protopopul Simeon Balint, la Roșia Montană, spre a afla direct de la sursă mai multe informații despre Iancu și revoluția de la 1848. A fost bine primit și găzduit de amândoi, apoi a plecat în căutarea lui Iancu, pe care dorea să-l cunoască personal. Îndată ce a ajuns la Abrud a întrebat de Iancu, dar a aflat că tocmai arunci a plecat spre Hălmațiu. S-a dus și la Hărlăgiu, dar Iancu i-a scăpat din nou, plecând la Vața, ceea ce l-a determinat să renunțe, plănuiind să-l caute din nou la întoarcerea spre casă. Din păcate, întoarcerea a făcut-o în tovărășia unor prieteni care l-au dus la Oradea, iar de acolo, a luat trenul la Cluj, iar mai departe a trebuit să ia trăsura pe traseul Gherla-Dej-Bistrița-Suceava.

„Vina” de a nu-l fi întâlnit pe Iancu s-a transformat într-o datorie de onoare, deoarece și-a propus să adune de producția poetică pe care a generat-o figura lui: „Îmi propusei însă firm, că dacă nu avui atunci noroc să-l văd în persoană și să vorbesc măcar vreo câteva cuvinte cu el, să adun cel puțin poeziile ce se vor fi afând în sânul poporului român despre dânsul și la timpul său să le dau apoi publicității.” Acstfel, a început operația de adunare a poeziilor închinat acestuia, cercetând amănunțit ziarele și revistele timpului, și colecțiile de poezii populare apărute între timp, și adăugând textele care i-au parvenit direct prin poștă de la diferiți culegători. Abia în 1900, după 29 de ani de la lansarea apelului său către public, a socotit că dispune de suficiente texte pentru a alcătui o antologia închinată Iancului, de cca 100 de pagini. În prefața care o însoțește a dat următoarele lămuriri: „O parte mică din poeziile populare despre Avram Iancu, precum și despre unii dintre consorții săi de luptă pentru câștigarea libertății, care le public în broșura de față am adunat-o eu singur în decursul trecerii mele prin Transilvania și-n timpul cât petrecui la Beiuș, o parte mi-au comunicat-o în timpul din urmă domnii, ale căror nume se află înșirate în notițele de la finea acestei broșuri și cărora le exprim aicea mulțumita mea cea mai adâncă, iară restul îl spicuii de prin unele ziare și colecțiuni de poezii populare.”

Spre a avea o imagine mai clară despre modul în care au apărut și s-au înmulțit poeziile închinat lui Avram Iancu, am încercat să investighez colecțiile folclorice utilizate de S.Fl. Marian, și am putut să aflăm că ele au fost în număr de nouă, acoperind anii 1884 - 1893. În ordine cronologică, ele sunt următoarele: Ion Pop Reteganul, *Trandafiri și vioarele*, 1884; G.Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, 1885; D.Vulpian, *Poezia populară pusă pe muzică*, 1886; Teofil Frâncu - George Candrea, *Români din Munții Apuseni*, 1888; Ion Pop Florantin, *Avram Iancu, regele Carpaților*, 1891; Simeon C. Mândrescu, *Literatură și obiceiuri populare din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureș-Turda*, 1892; Ioan G.Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, 1893; Victor Onișor, *Doine și strigături din Ardeal*, 1894, George Alexici, *Texte din literatura populară română*, 1999. Având în vedere anii în care au fost date la lumină aceste colecții, putem conchide că ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost hotărâtoare pentru apariția și răspândirea poeziilor despre Iancu.

Cât privește presa, având în vedere că autorul a cercetat mai toate publicațiile din Transilvania din vremea sa, am putut constata că începutul poeziilor despre Iancu începe, în cazul său, cu un text apărut în anul 1873 cu revista „Familia”. E vorba de poezia *Mama Iancului*. Chiar dacă aceasta ar fi una dintre cele mai vechi atestări, trebuie să avem în vedere că autorul autorul a introdus la note și alte precizări, cum ar fi afirmația că *Hora lui Iancu* ar fi auzit-o la 1848 pe Câmpul Libertății din Blaj sau o alta despre *Iancu și turdenii*, că ar fi auzit-o la 1870 de la Recea-Cristur, comitatul Clujului. Demne de luat în seamă sunt mai multe poezii trimise de Vasile Sala din zona Beiușului, acesta fiind cunoscut drept un împătimit folclorist (*Iancu și ungerii, Iancu și tărcăienii, Murgul supărat, Moțul și ungerul* etc.). De asemenea, pentru *Incingerea focului*, autorul dă mai întâi o trimitere la revista „Familia” din 1873, ca apoi să noteze și un fragment din 1870 din revista „Traian”, comunicată de Alexi. Acest text ar fi primul în ordinea cronologică a revistelor.

Urmărirea atentă a sumarului volumului lui S.Fl. Marian atestă că poporul din Transilvania a creat o adevărată literatură despre Iancu, încă imediat după anul 1848, crescând în chip vertiginos în deceniile care au urmat. Imaginea sa de luptător, de apărător al drepturilor poporului, de conducător de oști imbatabil a fost întreținută și de numeroasele calendare și almanahuri care apăreau în număr foarte mare în diferite oficine tipografice din Transilvaniei, de unde au fost preluate în culegerile de cântece și poezii naționale, care au avut mare trecere printre români. Una dintre primele antologii de acest tip apare în 1842 sub titlul *Noua mica poezie*, pentru ca, în 1862, să fie semnalată culegerea *Dorul. Culegere de cânturi naționale și populare*, în paginile căreia figurează atât *Deșteaptă-te române*, sub titlul *Marșul anului 1848 în Transilvania*, cât și *Marșul lui Iancu*.

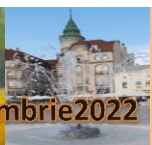

O altă culegere care a contribuit în mod substanțial la răspândirea acestor producții a fost cea a lui Ion Darius, învățător de lângă Brașov, care, în 1881, a tipărit culegerea *Arion sau Culegerea de cânturi naționale spre întrebuințarea tinerimei de ambe sexe, culese și aranjate de...*, având o secțiune întreagă dedicată *Cânturilor național-patriotice, eroice, hore*, între care se numără și cele închinat lui Iancu (Vezi pentru aceasta secțiunea *Culegeri de cântece populare și de petrecere* din volumul nostru *Cărți, manuscrise, biblioteci*, Eikon, 2010). De altfel, în acești ani, Iancu a devenit unul dintre cei mai cântați eroi ai revoluției de la 1848, numele său intrând masiv în legendă și mitologie. Să ne aducem aminte că deja la câțiva ani de la înmormântarea lui la Tebea, cei care l-au urmat și îndrăgit, au creat în jurul lui o adevărată aură de mister și venerație, transpusă în creații ieșite din rândul poporului moșesc și nu numai. A fost modalitatea prin care mase compacte de români i-au deplâns moartea și i-au eternizat faptele de arme.

Ca dovadă că această literatură care îl cinstește în calitate de conducător a apărut relativ repede este faptul că în rândul studenților teologi de la Seminarul greco-catolic din Gherla, o serie de poezii populare despre Iancu figurează în paginile reviste manuscrise „Steaua mării”, scoasă de societatea literară „Alexi-șincaiana”. Astfel, unul dintre cei care au ținut disertații în cadrul societății, Andrei Pop, a introdus mai multe cântece închinat lui Iancu în conferința sa cu titlul *Cauzele, luptele și efectul luptelor de libertate a(le) românilor de la anii memorabili 1848-49*. În cadrul disertației sale el face o serie de trimiteri directe la cântecele care îl venerază și îl preamăresc, surprinzând scene caracteristice din revoluție. Disertația a fost publicată în foaia manuscrisă a societății în decembrie 1871, incluzând cinci sau șase asemenea texte populare, pe care noi le-am publicat sub genericul *Ciclul Iancului* în cartea *O revistă tezaur: „Steaua mării”* (Cluj-Napoca, Mega, 2019). Între acestea figurează *Cântecul Iancului*, dar și câteva texte mai puțin cunoscute, între care cea care conține îndemnul: „Fă-ți pușcuța ta pe spate/ Mergi la luptă și te bate./ Mergi și bate pe dușmani,/ Pre cei hoți de maghiarlani./ Du-te-n oastea Iancului,/ Iancului, viteazului./ Iancul e copil de munte,/ Și-a lui oaste merge-n frunte/ El pe ungar îl strivește/ Și în sânge-l tăvălește./ Du-te, du-te, și te luptă,/ Cu sabia ta cea cruntă,/ Vă luptați toți în unire/ Pentru-a patriei mărire”. Un alt text publicat acolo conține declarația plină de sinceritate a lui Iancu de a rămâne fidel neamului său și poporului pe care-l reprezintă, respingând ademenirile dușmanilor, cu dorința fermă de a scăpa de iobăgie: „Badea nu ști multă carte/ Dar se bate colo-n frunte/ Și pre vale și pe munte, / Se bate cu vitejie ca să iasă din robie/ Se bate cu dibăcie, /Să scape din iobăgie.” Corectitudinea Iancului nu poate fi pusă la îndoială, deoarece acesta e credincios doar neamului său: „Iancu sunt și Iancu rămân/ Eu mă duc la luptă-ntâi/ Voi cu toții mă urmați,/ Și putere îmbrăcați./ Aidați dară cu iuțime/ Să cercăm unde-i mulțime/ Nu vă temeți că ne-or bate,/ Că ei ș-or pus frica-n spate”. O altă poezie îi are în vedere nu numai pe maghiari, ci și pe nemți(austrieci), deoarece și unii și alții asupresc la fel, iar românii trebuie să-și dea mâna pentru a obține victoria deplină: „Curaj, curaj, române/ Scump frate de la munte,/ Curaj, că azi românii,/ Dincoace de Carpați,/ Cu toți din patru unghiuri,/ Veniră să înfrunte/ Maghiarul și (cu) neamțul/ Ce amenință pe frați.”

Faptul că la 1871 aceste cântece au ajuns deja în Sălaj și în zona Gherlei și a Dejului e o dovadă că figura marelui erou național a devenit cunoscută și apreciată la nivel național. Amintim apoi faptul că la 1888, când Teofil Frâncu și cu George Candrea au scris celebra carte despre *Munții Apuseni, Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, ei au introdus acolo un capitol intitulat *Amintiri istorice*, în care au reținut mai multe cântece populare despre conducătorii răscoalei din 1784, Horia, Cloșca și Crișan, ca apoi să stăruie asupra lui Avram Iancu, care le-a continuat lupta impunându-se drept un conducător loial, curajos și iubit, așa cum e descrisă apariția lui în mijlocul poporului adunat la Câmpeni la târgul de Florii, adresându-se mulțimii cu cuvintele: „De azi înainte numai de mine și de împăratul să ascultați!” . E momentul, notează Frâncu, când Iancu s-a impus dintr-odată în fața tuturor moșilor ca un apărător al drepturilor lor, devenind idolul iubit și respectat. Teofil Frâncu scrie în continuare: „Din acest moment Iancul, devenind cel mai iubit om al moșilor, guvernul transilvan a trimes în munți pe vicecomitele George Păgânul, nobil român de neam din Clopotriva, cu o companie de soldați ca să puie mâna pe el. Expedițiunea militară a stat mai bine de o lună de zile la Vidra de Sus și cu toate că conducătorul ei a pus un premiu de mai multe sute de galbeni pe capul Iancului, totuși de astă dată nu s-a găsit nimeni, care să fi cutezat să trădeze pe *Regele munților*. Î

În tot timpul cât a stat puterea armată în Vidra de Sus, Iancul se întreținea într-o pădure de fag, dintre comunele Vidra, Blăjeni și Bulzești și marea popularitate de care se bucura, și-a câștigat-o în timpul revoluțiunii în mijlocul luptelor. Iancu concentrase puterea civilă și militară în mâinile sale. Avea minte mare, era bun cu cei drepți, aspru cu cei răi, nu era fricos și era de tot rezolut în toate afacerile sale(

...) Memoria lui va rămânea viu păstrată, căci nu e muntean, care să nu transmită copiilor săi prin cântece virtuțile acestui erou al munților." Pentru exemplificare reproduce și șase cântece despre Iancu, între care și cel cunoscut sub numele *Carăle Iancului*: „ Pe drumul Clușului/ Mergea oastea Iancului/ Încărcată de bucate/ Duc la *logăr* de mâncate./ Iancu din gură grăia:/ Dragii mei feciori iubiți,/ Stați-n loc și poposiți,/ Și-ntrați-n Cluș cu drag,/ Și vă bateți vitejește,/ Și vă luptați feciorește!”

În 1897, când Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș i-a dedicat prima biografie, cântecele despre Iancu erau deja cunoscute în zona Munților Apuseni, iar el a mai adăugat câteva culese de la fața locului : „Voi unguri și voi secui,/ Puneți-vă arma-n cui;/ Căci nu-i pâne, nice grâu,/ Numai sânge până-n brâu.” O altă poezie reprodusă aici este cel îndeobște cunoscut ca *Marșul lui Iancu*, despre care spune că „poporul i l-a făcut în anul 1848” : „Astăzi cu bucurie, românilor veniți,/ Pe Iancu în câmpie cu toți să-l însoțiți,/ Spălați armele voastre, cu grabă s-alergăm/ Din locurile voastre...”. Autorul relatează acolo mai multe întâlniri cu Iancu, pe când acesta pribegea cântând din fluier din sat în sat, profund decepționat de dreptatea pe care i-a oferit-o împăratul, și când, dând pe față înșelăciunea, mărturisea tuturor: „Eu nu-s Iancu, eu-s numai umbra lui Iancu. Iancu e mort.”

Autorul, acestor evocări, Teofil Frâncu, și el moț din Munții Apuseni, s-a oprit și asupra altor mărturisiri despre Iancu, mai ales a celor care ni-l înfățișează umblând prin munți în tovărășia fluierului său: „ Rătăcind prin munți, cântând cu o rară măiestrie din fluier doine de jale; în acei munți, cari sub comanda ta răsuna de strigătul de vitejie, iar ascuns căutai singurătatea, alungat de valurile vieții și de inegalitatea oamenilor de la putere. Poporul se aduna în jurul tău și te asculta în tăcere cu o sfântă pietate, mai ales când cântai din gură doina făcută de tine: „Frunză lată de pe baltă,/ Fostu-mi-a și bine-odată;/ Dar s-a-ntors frunza pe tău/ Și-am ajuns l-atâta rău.”

Interesul pentru faptele sale a crescut an de an. Așa se face că o serie de scrieri despre el, pătrund în cele mai multe zăre și în almanahuri și calendare. Amintim astfel faptul că Enea Hodoș a publicat evocarea *Avram Iancu în 1852*, în calendarul din Caransebeș, Iosif Popescu a dat la lumină, în 1882, povestirea *Avram Iancu regele munților* într-un calendar din Ardeal, idee pe care o preia și o dezvoltă un alt transilvănean, profesorul Ioan Pop Florantin, care plasează faptele sale, amplificându-le, într-un adevărat roman, intitulat *Avram Iancu, regele Carpaților* (1891), reproducând acolo poeziile *Marșul lui Iancu* și *Pe dealul Feleacului*. Pomenirea în acest marș a orașului Cluj își are explicația în faptul că în acest oraș a locuit și trăit mai mulți ani, între 1841-1843, urmând cursurile Liceului Piarist, iar între 1843-1847, ca student la Academia de Drepturi. Acesta ar fi un alt motiv. Altul ar fi legat de confruntările dintre oastea sa și gărzile maghiare din oraș, din zona Mărișel, Fântânele și altele, mult apropiate de Cluj, unde rezistența maghiară a fost deosebit de acerbă. Ideea lui Simion Florea Marian de a-i aduna într-o singură colecție poeziile care i-au fost închinete a fost una de bun augur, sporind interesul pentru acest gen de producții populare și, în același timp, ușurând accesul spre cunoașterea și răspândirea lor. I-au trebuit 30 de ani ca să adune 76 de poezii, câteva în mai multe variante.

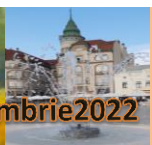
Culegerile de acest gen au sporit pe parcurs, cele mai multe putând fi găsite în publicațiile și ziarele vremii, cele mai multe dintre acestea, precum „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna” de la Sibiu și „Tribuna poporului” de la Ard, alături de „Șezătoarea” lui Iosif Vulcan de la Oradea, au fost cele care au răspândit până departe cântecele despre Avram Iancu. Prin producțiile populare publicate, numele lui Iancu a devenit de aici înainte unul dintre toposurile cele mai revelatoare ale produselor populare din mai toate regiunile Transilvaniei. Unele dintre cele mai cunoscute versuri sunt cele care vorbesc despre Iancu și dealul Feleacului, având ca incipit versul: „ Pe dealul Feleacului/ Merg carăle Iancului/ Nu merg, cum merg carăle,/ Strălucesc ca soarele/ Carul merge-mpiedecat / Iancu merge supărat.” E una dintre poeziile cele mai vechi care a intrat în romanul lui Ioan Pop Florantin din 1891, cel dintâi roman care i s-a consacrat. În creația respectivă îl găsim pe Iancu supărat de situația în care se aflau moșii lui, ca, apoi în final, să avem o apreciere excepțională „om ca Iancu nu mai vezi!” Cea de a doua variantă, purtând același titlu, e mai complexă și presupune și relația lui cu Bărnuțiu și cu Axente, care e sunt la Sibiu și care se arată îngrijorat de starea românilor din Ardeal: „Strigă Bărnuț din Sibiu, / Că Ardealul nu-i pustiui;/ Strigă Iancu de la munte:/ - Nu te teme, măi Axente,/ Că și eu vin de la munte/ Cu opt mii și nouă sute”” Și ca să se vadă efectul, poezia se referă imediat mișcarea trupelor și eficiența lor: „ Și când Iancu se găta/ Și de la munte pleca/ Toată Turda tremura”. O referire specială, care apare în mai multe creații de acest fel, este referirea la doamnele maghiare, care nu-și lapadă mânușile spre a țese la război până, la fel ca românele. În altă parte, el merge la Cluj cu tunurile de fag sau cireș, fabricate în oastea sa și e gata a da piept oriunde cu dușmanul. Unul dintre aceste versuri e atestat în lucrarea lui Al.Ciura, *Povestire pe scurt*

Cetatea Cavalerilor

Avram Iancu -150

Nr. 111(27) Noiembrie 2022

a vieții lui Avram Iancu din 1922, în care e inclusă poezia *Colo-n munții Țebei*. Starea Ardealului în revoluție e dată de împrejurarea că situația din Ardeal a devenit de netolerat în urma uciderii fără alegere a țăranilor din satele de câmpie din jurul Blajului (Mihalt). De unde legământul luptătorilor lui de a-i pedepsi pe criminali: „Pe la Blaj, peste morminte,/ Iese umbra lui Axinte/ Și suspină-năbușit,/ Că Ardealul-i tot cernit./ Nu-i cernit de nouri grei,/ Ci de lacrimi de femei/ Și de lacrimi de măicuțe/ Și de jale de drăguțe”.

Culegerea lui Simeon Florea Marian, *Poezii populare despre Avram Iancu*, apărută la Suceava, în 1900, poate fi socotită un etalon. Apariția volumului său l-a stimulat pe culegătorul folclorist Vasile Sala de pe Valea Crișului Negru a să dea și el publicității volumul *Avram Iancu și ungerii*, îmbogățind astfel patrimoniul cultural al neamului cu o serie de piese inedite. Unele texte au fost descoperite de el chiar în zona Beiușului. Vor urma desigur și alte creații memorabile, între care am aminti *Povestea lui Avram Iancu, eroul național* (1848-49), scrisă în versuri de Nicolae Boician, apărută la Sibiu în 1935, care, chiar dacă e o scriere cultă, citează în curpînsul versurilor sale și numeroase caracterizări luate din folclor. Merită s-l amintim cu această ocazie pe poetul V. Copilu Cheatră, originar din Munții Apuseni, și care la un anumit moment dat a scos la Zlatna revista „Detunata”, foaie în care s-a manifestat ca un pasionat culegător de folclor pe tema lui Avram Iancu, pentru ca mai târziu să le adune în volumul *Iancule, ce mândru ești...*, apărută postum în 1972, în care sunt înmănunchiate 45 de poezii adunate de el în localități din Munții Apuseni. Colecția sa e importantă și prin faptul că introduce în circuit producției atestând o arie de cuprindere mult mai largă decât anterior. Sunt poezii cu titluri ca *Iancu trece pe la Iara, Bate vântul de pe Criș, Bate vântul din Bihor, Muri Dobra, la Abrud, Pe valea Ampoiului*, sau cea culeasă din Mogoș care are o frumoasă punere în pagină: „Plânge cetina de brad/ Plâng părăiele din vad./ Plânge codru,/ Fără modru,/ Că nu este leac pă lume,/ Pe Iancu să mi-l îmbune.” Culegerile de acest gen s-au înmulțit de la an la an, atingând cote impresionate, care pot fi urmărite în antologiile tot mai numeroase apărute în acești ani. Una dintre cele mai revelatoare este aceea a Monicăi Anton și Ion Mărgineanu, în care au fost adunate o serie de producții folclorice de o frumusețe aparte. Sunt texte care vorbesc de jeluirea românilor în clipe grele, când se adresează atât lui Iancu, cât și calului său. atestând solidaritatea în suferință: „Trece Iancu pe-nserate/ Cu gândul la dreptate/ Și cu dragoste de frate.” Motivul suferinței, al jelui, revine ca un refren dureros: „Treci, Iancule, cât mai iute/ Că îi mare jalea-n munte/ Mare jale și păcat/ Pe Arieș în lung și-n lat/Pe-Arieș și Ampoi la vale/ Numai nemeși răi în cale,/ Numai jug de lemn și piatră,/ Până-n veci nu se mai gată”. Poeziile acestea conțin personificări și comparații ilustrând marea capacitate de fixare simbolică a caracteristicilor omului din popor, prin metafore lirice revelatoare. Iancu apare când cu „ochi ca focu”, ca „tinerel fecior”, „voinic de moț”, fie în relație cu luna, stelele sau soarele sau cu o floare care răsare. Cele mai multe se referă la simbioza sa cu codrul, cu frunza, iarba sau cu bradul sau stejarul, din linia sa familială, nelipsind nici păsările îndrăgite de săteanul român: cucul, turtureaua, vulturul.

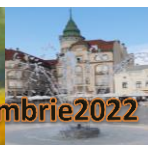
O umanitate adâncă îi însoțește faptele, o preocupare constantă pentru dreptate, pentru a scoate din sărăcie pe oamenii simpli și sărmani. Devoțiunea lui pentru cauza tuturor pentru care s-a jertfit e o constantă a acestei poezii, care reflectă un sentiment de înțelegere, compasiune și solidaritate cu cei mulți: „Mântuirea moților/ Spăimântarea răilor/ Mângâierea mamelor/ Dragostea copilelor.” Iancu e „mândru ca un steag”, „că-i cu ulmu verișor/ Și stejaru frățior” etc. Și calul lui e năzdrăvan, deoarece produce evenimente speciale: „Necheza calu odată/ Tremura pădurea toată./ Necheza de două ori,/ Pica roua de pe flori./ Apele fierbeau fiori./ Necheza a treia oară/ Răsuna întreaga țară/ Și s-aprindea foc și pară” etc. Obiectele personale ale Crăișorului, precum fluierul, sabia, pistolul, chimirul sunt evocate și ele, iar prietenia care îl leagă de voincii săi, Axente, Balint, Buteanu, Dobra, este reliefată de versuri care-l proiectează într-un univers mai larg, cel al comunității rurale de tip montan. Aici el se bucură de o ascultare deplină, în rândurile ostașilor săi numărându-se și câteva femei viteze, care au reușit victorii remarcabile, precum Pelaghia Roșu la Mărișel. Legătura dintre eroul popular și natura în care trăiește a devenit un element esențial în mai multe din poeziile care i-au fost închinare, comparațiile cu codrul și cu piatra muntelui devenind leit motive în astfel de creații: „Cerne-să frunză de ulm/ Iencuțul umblă pe drum/Când zice cu fluiera/ Nu mă mai pot nici ruga.// De când Iancu a plecatu/ Munții ni s-au clătinatu/ Se tânguie și frunza/ Frunza, codru frățioru / Care ne-a fost de-ajutoru.” Alte texte vorbesc de legătura specială pe care a avut-o cu prefectii și tribunii săi; altele insistă asupra locurilor pe unde a trecut, și care sunt invocate în poeziile create în aceste zone. Amintim câteva dintre ele: Vidra, Mărișel, Abrud, Valea Sasului, Brad, Țebea, Albac, Câmpeni, Vâlcoi, Biharea, Zlatna etc. E o solidaritate care se intuiește la nivel organic între el și frunza codrului: „Cântă Iancu, frunza sună,/ Moții lângă el s-adună/ Se adună la un loc/

Cetatea Cavalerilor

Avram Iancu -150

Nr. 111(27) Noiembrie 2022

Cum îs spicele în snop.” etc. Și o definiție lapidară, dar elocventă: „ Frunzuliță ruptă-n șapte/ Om ca Iancu n-are moarte/ C-așa i-o fost scris în carte;/ Să trăiască și să-ndure/ Ca și piatra din pădure”. O altă definiție îl leagă de Horea: „ Sub goronul lui Horea/ Ieri a coborât o stea/ Dar nu-i stea ca stelele,/ Că îi om ca soarele/ Ros de toate relele./ C-o i-o mâncat zilele/ Și-o coborât supărat/ Avram Iancu-mpărat”. Plecarea lui din lume oferă alte motive de regret și durere, mormântul lui fiind ceva viu, alcătuit din inimi de moți. : „De la Vidra mai la vale/ Jale-i și pietri în cale/ Și frunzuților de fag/ C-o murit cin i-o fost drag./ Pe mormântul Iancului/ Nu-i omăt, nici iarbă nu-i/ Numa inimi de mocani,/ Numai lacrimi de sărmani./ Cât îs munții ai de piatră/ Durerea nu să mai gată.” Un izormorfism subtil se stabilește între el și lumea pădurii „Nu-i Iancu cela ce cântă/ Ci-i codru când se frământă/ Nu-i Iancu cela ce plânge,/ Ci îi codru ce se frânge”.

În poeziile care i-au fost dedicate există multe versuri emoționate, scrise cu adevărat talent. Oamenii din popor sau cei trecuți prin școli s-au aplecat asupra destinului acestui „crai luminat”, care pentru ei a fost un exemplu de curaj, cinste, onestitate, vitejie, iubire față de semeni. Iancu a devenit pentru români figura legendară pe care îl invocă în fiecare situație grea, un model și un exemplu de demnitate națională și tărie de caracter. Există în această panoplie și o poezie care amintește de mitul păsării fără somn, acea misterioasă ființă care veghează la soarta românilor, pasăre care „cearcă să se facă om”, motiv pe care Lucian Blaga l-a pus la temelia piesei pe care a dedicat-o eroului nostru. O reproducem aici, pentru fiorul de originalitate care o traversează: „Vrere-aș, maică, să mă sui/ În munții Abrudului,/ Ce duc dorul Iancului./ Și l-au făcut pasăre,/ De năcaz să tot cânte,/ Să-i iau fluierul din gură/ Doară, doară se ușură.” Omul care a vrăjit satele și munții cu cântecul său de jele din fluier a transformat natura din jurul său într-o adevărată cutie de rezonanță care îl poartă peste tot în lumea românească, cinstindu-i faptele și făptura fără egal. A intrat astfel în istoria neamului, acolo unde numai sfinții și bărbații întemeietori de țară își găsesc un loc etern în memoria colectivă.